

איך מתקרבים? מקרבים! המסר המהפכני של הקורבנות

מיליוני בני אדם מסתובבים ברחבי העולם ותוהים: איך מתקרבים? כיצד חוצים את הפער בינם ובין האחרים? יהודים עובדי ה' שואלים איך מתקרבים לקב"ה? כיצד נעשים יותר קדושים ופחות חומריים? גברים ונשים שואלים כיצד מתעלים מעל הבדלי האופי ופערי האישיים ומשיגים אחדות? גם הורים וילדים תוהים איך משאירים מאחור משקעים וריבים ומיישרים את הדרך?

התשובה לכל השאלות היא אחת: מקרבים. הקרבה היא הדרך לקרבה. הקרבה היא הדרך **לגדול מעבר לעצמנו**, ליצור "אני" משותף ומאוחד לשנינו. הקרבה היא לא ההתעלמות מעצמי, אלא הקטנת האני האנוכי, הבוסרי והפרימיטיבי, וגילוי האני הגדול שיש בו מקום לשניים.

בדיוק כמו רוח פטריוטית אצל חיילים מוסרי נפש, שאינם מקטינים את עצמם, אלא להיפך, מגיעים אל השיא האנושי. אל גודלה של הנפש, שעשויה ממהות חברתית שלמה. כך עניינה של ההקרבה על אש המזבח: להקטין את האני היחידי ולגלות את האני האלוקי, הרוחני והמשותף.

במשמעות המעשית: הקרבה עניינה לראות את הזולת. להיות פחות מכונס בעצמי **ולהיענות לו**. להעמיד אותו במרכז ולתת לו את מה שבאמת חשוב לו לקבל. זאת השיטה המשמעותית ביותר להעצמת מערכות יחסים אלוקות ואנושיות.

על מנת להבין את הדברים, אנו רוצים לשאול שתי שאלות. הראשונה היא התמיהה של ספר ויקרא, שאי אפשר לפתוח בלעדיה: מה הסיפור של הקרבנות? מה פתאום בעל חיים משלם על חטאי האדם? האם לא היה עדיף שהאדם ייתן לעצמו שתי סטירות?

התמיהה השנייה היא: מה אכפת למזבח מזוג שמתגרש? מדוע אמרו חז"ל כי "המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות"? ממתי יש למזבח הלוהט והתקיף דמעות, ואם יש לו דמעות, מדוע מזיל אותם דווקא על זוג שבחר לפרק את הבית?

התשובה לשתי השאלות היא אחת: קרבנות הם הדרך לגשר על הפער הרחוק ביותר ולקרב שמים לארץ. הקרבנות עושים את הבלתי צפוי וגורמות לאדם להתעלות אל מעבר לעצמו. הקרבת הבהמה על אש המזבח, עניינה הקרבת החלק הנפשי האנוכי והחומרי ושדרוג אל האני העליון המשותף והמאוחד. זה לא הקטנה של עצמנו, אלא שדרוג של עצמנו.

לכן המזבח בוכה: מדוע פוחדים להקריב? מדוע איננו מעמיקים להבין את הקשר בין **הקרבה** ובין **קרבה**? המזבח בוכה בגלל רצח האופי שנעשה למילה "קרבן": במקום לפרש את המילה 'קרבן' בתור 'מה שמקרב', הפכנו אותו למילה נרדפת לוותר, ניצול וחולשה.

נתחיל מההתחלה: ספר "ויקרא", הספר השלישי בין חומשי התורה, הוא הספר החשוב מבחינה הלכתית. במקום פרקי היסטוריה וסיפורים, הספר מעביר מצוות והוראות מעשיות לכל אורכו. עשר פרשיות הספר מלמדות 247 מצוות, שהן ארבעים אחוז מכלל מצוות התורה.

הנושא העיקרי בו הם דיני הקרבנות, והמדרש מכנה את הספר בשם "תורת כוהנים". באופן כללי, הקרבנות נחלקים לשתי קבוצות: קרבנות ציבור וקרבנות יחיד. בעוד שקרבנות ציבור באים לרוב בצורה קבועה, מדי יום וחג, קרבנות היחיד באים מפני סיבה מיוחדת, כצורת קשר בין האדם וה'.

קרבנות היחיד נחלקים לקרבנות **נדבה** וקרבנות **חובה**. פרשת ויקרא מתחילה עם קרבנות נדבה, כאלו שמקריב אדם מיוזמתו החופשית, בתור התעוררות רוחנית להתקרב לה'. הגעגוע יכול לנבוע מתוך צביטה פנימית: הוא נזכר שפספס מצוות עשה, כמו תפילה או תפילין, ואז מקריב קרבן בשם "עולה". מהעבר השני, כשהוא רוצה להודות על חסד שגמל עמו ה' מקריב "שלמים".

1. ויקרא א: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה', מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן – רש"י: 'אדם כי יקריב' – כשיקריב (מרצונו), בקרבנות נדבה דיבר העניין.

ישנם גם קורבנות חובה. הקרבן הראשון בא ככפרה על חטא חמור בשוגג. למשל, אדם התעורר בליל שבת והדליק את האור או אכל ביום הכיפורים ונזכר בתאריך היום - עליו להביא קרבן "חטאת"¹.

רמב"ם שגגות א: כל העובר בשגגה על אחת ממצות לא תעשה ... שחייבין עליה כרת - חייב להקריב קרבן חטאת ... כגון המחלל את השבת, העושה מלאכה או האוכל ושותה ביום הכפורים.

כמה חטאים חמורים מחייבים קרבן גם במזיד. למשל, אדם שלקח חפץ מחברו ואחר כך הכחיש שלקח ונשבע בזדון על גזלתו, ואחר כך התחרט ובא לבקש מחילה - עליו להביא אשם גזלות.

שגגות ט: על חמש עבירות [זדון] מביא קרבן אשם והוא הנקרא אשם ודאי... כיצד כל מי שיש בידו שוה פרוטה ומעלה מממון ישראל ... וכפר בו ונשבע לשקר, בין בזדון בין בשגגה, הרי זה מביא אשם על חטאו וזהו הנקרא אשם גזלות, ואין מתכפר לו באשם זה עד ששייב הממון לבעליו.

כאן עולה השאלה הפשוטה איך הקרבן פותר את הבעיה בין האדם לה' למה לא יקריב משהו מעצמו, כמו אמירת כל ספר תהילים או הפרשת מטבע לצדקה?

מה שמדהים יותר הוא ההתייחסות המוערצת של התורה לקורבנות: הקרבן אינו רק מקרב אותנו לה', אלא את ה' אלינו. בכל התורה אין ביטויים של עונג כמו בעניין הקרבנות. רק התפשטות ריח הניחוח מהמזבח שהעמיד נח אחרי המבול, גרמה לקב"ה להבטיח כי לא יחריב שנית עולמו. כמו אדם שנכנס הביתה כועס ומריח ארוחת ערב מתבשלת או בושם משובח המציף את הסלון – ונפשו מתפייסת ונרגעת, כך כביכול חש הקב"ה את ריח אש הקורבן ונח כעסו על דור המבול.

בראשית ח: ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהרה ... ויעל עלת במזבח ... וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אסוף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, כי יצר לב האדם רע מנעריו – אבן עזרא: 'הניחוח' מלשון מנוחה ... שהניח הריח מהזעף.

הרמב"ם כותב גם לגבי ימי הגאולה העתידה, בה תגיע הבריאה לשלמות טהרתה ועילאותה, ובכל זאת הדבר הראשון שיעשו בבית המקדש הוא הקרבת קורבנות.

רמב"ם מלכים יא: המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות.

ואיך לומר, הדברים קשים להרחה: כיצד הקרבת בשר גורמת עונג שמביא קרבה?

מנגד, ידועים גם דברי הנביאים החריפים בגנות הקורבנות, כמו שאמר שמואל 'החפץ לה' בעולות וזבחים?!' ואמר ישעיה 'למה לי רוב זבחים יאמר ה', ואמר ירמיה 'כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח'. והכל צריך בירור.

תמיהה שנייה נוגעת לקשר בין קורבנות וגירושין. השורות האחרונות במסכת "גיטין" אומרות:

2. גיטין צ,ב: כל המגרש אשתו ראשונה [אשת נעוריו מזיווג ראשון], אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, שנאמר (מלאכי ב,ג): 'כסות דמעה את מזבח ה', בכי ואנקה ... ואמרתם על מה? על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך'.

אחרי 90 דפים בהם פורטת הגמרא את כל דיני הגירושין, מסיימת המסכת בדרשה הפוכה: זה לא מומלץ להתגרש. מזבח הקורבנות מוריד דמעות על זוג שמפרק את הבית.

¹ שגגה מחייבת קרבן, שכן טעות היא ביטוי למצב נפש. טעות פרוידיאנית... היא מעידה על אדישות כלפי החטא. אחרי הכול, אדם לא יאכל רעל בשוגג והעובדה שהוא לא חש חרדה מקדושת השבת, מלמדת על סיאוב שחל בו קודם לכן.

וכאן עולות שתי שאלות מתבקשות: א. ממתי המזבח בוכה? המזבח הוא הכלי התקיף והלוהט בבית המקדש. שורפים עליו בשר ודם שבאים על חטאים חמורים – וממתי יש בו רגישות לכאב וצער?

ב. בעיקר: מה הקשר בין המזבח ובין הגירושים? מילא אם פני ה"כרובים" - שהיו עשויים כזכר ונקבה ונועדו לסמל את האהבה והייחוד בין הקב"ה וישראל כמשל איש ואישה - היו מסיטים את הפנים זה מזו בבושה מזוג שנפרד. מילא אם נרות המנורה - שהם סמל לשלום בית ואהבה - היו כבים בצער מזוג שנפרד, אבל המזבח?! מה אכפת לאש הבוהרת והשורפת מבית שמתפרק?

מספרים על דיינים בבית הדין הרבני שניהלו דיון גירושין, וכצעד אחרון להציל את הנישואים אמרו לזוג: "אנא תשקלו זאת שוב, המזבח מוריד עליכם דמעות". -"רבי", השיבה האישה, "אני בכיתי שלושים שנה, עכשיו שהמזבח יבכה..."

אכן יש מדגישים את לשון הגמרא: "אפילו מזבח מוריד עליו דמעות". באמת כל בית המקדש בוכה, כל הבית שהוא סמל לחיבור עליונים ותחתונים, מייבב על בית שהתפרק. החידוש הוא שאפילו המזבח שאמור להיות קשה ותקיף – גם הוא בוכה.

כך שמעתי (מהרב אליהו שוויכא) סיפור הקשור בסבי זקני, הרב מאיר אשכנזי: סבי שימש שנים רבות כרב הקהילה היהודית בשנחאי ופעל במסירות נפש בשנות המלחמה האיומות. אחרי המלחמה עזבו רוב היהודים והפליטים את סין והוא עזב בעקבותיהם ועבר לגור בניו יורק.

באחת השנים פרץ סכסוך בין בני זוג בשכונת קראון הייטס והרבי מליובאוויטש ביקש ממנו להיכנס אליהם הביתה ולעשות שלום בית. הוא הצליח במשימה והרבי ביקש לדעת (בזמן ההתוועדות) מה אמר להם? הוא ענה שחזר על דברי הגמרא "אפילו מזבח מוריד דמעות" ופירש שאפילו המזבח שכבר ראה הכול ולבו אמור להתקשות כלב אבן, אינו עומד בצער זוג שנפרד. למרות שבוהרת עליו אש ששורפת בשר ודם, למרות שהוא מכסה על החטאים החמורים ביותר, הוא אינו מסוגל להכיל בית שהתפרק. הרבי נהנה מדבריו.

אולם הגרסה המקובלת בגמרא היא: "מזבח מוריד עליו דמעות", בלא המילה "אפילו". היינו שדווקא המזבח בוכה על זוג שמתגרש. והתמיהה מתבקשת: מה אכפת לו?

שו"ת ציץ אליעזר חי"ד סימן צח [הרב אליעזר וולדנברג, מחשובי הפוסקים בדור הקודם]: רבנו חננאל לא גרס תיבת 'אפילו' מזבח, אלא רק 'מזבח מוריד עליו דמעות'. ויש להבין, מדוע המזבח הוא זה שמוריד דמעות?

נתחיל עם משמעות הקורבנות ונמשיך עם הקשר לגירושין.

ב. הקורבנות באים לפתור את אחת הבעיות המהותיות: איך עושים מקום לאלוקים? כיצד אוהבים פחות את עצמנו ומשאירים מקום למה שחשוב? הקורבן בא לאחר רגע של ריחוק, קטן או גדול. אדם היה להוט ותפוס בעסקים ושכח להניח תפילין או הסתאב במקרים דומים ושכח מקדושת יום הכיפורים והכניס סנדוויץ' לפה. כעת הוא עומד ותוהה איך משנים את הטבע ומעריכים רוח?

נביא דוגמה קיצונית מהעולם שבין אדם לחברו: הימים הקשים של מלחמת ווייטנאם, רבבות חיילים אמריקאים לוחמים הרחק מהבית ואין עימם קשר. ההורים המודאגים אינם ישינים בלילה מגורל ילדיהם. בוקר אחד מקבלים הורים בסן פרנציסקו טלפון מהבן שחזר מהמלחמה והוא נחת בלוס אנג'לס. הוא סיפר שהוא בדרך הביתה, אבל הוא מוכרח טובה גדולה מהם:

"אתה זוכרים את ג'וני, החבר שהוא כמו אח שלי. ג'וני גדל לאימא חד הורית שהתקשתה להיות עבורו וגדל אצלנו כמו בן. הוא הלך אתי לבית הספר, כתב אתי שיעורי בית וישן לידי בלילות. ג'וני נפצע קשה מאוד במלחמה, הוא איבד יד ורגל ימין, ואין לו אפשרות לחזור הביתה לפני שיקום ארוך. אנא, אבא ואמא, תאפשרו לו לבוא אלינו ולהשתקם".

ההורים הצטערו לשמוע על סבל החבר ואמרו שינסו למצוא מוסד מתאים עבור ג'וני. אבל הילד התעקש שהוא רוצה להביא אותו הביתה. ההורים התנגדו בטענה שהוא יהווה נטל עליהם. הם יאלצו להפוך את הבית לסייעודי, לשבור קירות ולבטל מדרגות והם כבר לא בגיל הזה. הילד הפציר והתחנן, אבל הם אמרו שהם לא בנויים לשינוי כזה.

אחרי כמה ימים קיבלו ההורים הודעה ממשטרת סן פרנציסקו כי הילד שלהם נמצא מת. המשטרה סברה שמדובר בהתאבדות. מזועזעים הלכו לזהות אותו וגילו שהוא חסר יד ורגל ימין...

הבעיה האמתית של החיים, שאנו מוכנים לתת ולהתמסר, אבל לעשות את זה בדרך שלנו. האדם מתקשה להתעלות מעבר לעצמו ולפתוח פתח אמתי לאחר. אז מה עושים?

הקורבנות הם הדרך להתקרב לעליונים ולאנשים סביבנו. הם הסוד כיצד להיפתח אל מעבר לעצמנו. כך מביא אחד מראשוני המקובלים האיטלקים, רבי מנחם ריקאנטי, ויסוד הדברים בספר הקבלה הקדום, "ספר הבהיר", שכתב התנא האלוקי רבי נחמיה בן הקנה.

3. רבי מנחם ריקאנטי בראשית: דע כי הקרבן מקרב הכחות ומאחדם זו לזו ועל כן נקרא קרבן, כדאייתא בספר הבהיר (קט) אמאי איקרי קרבן? על שם שמקרב.

הקרבן מעורר אותנו להקטין את האני הילדותי, הבוסרי והפרימיטיבי, שחושש רק לעצמו, ולהגדיל את האני הבוגר, שיש בו מסוגלות אלוקית וזוגית והוא מאוחד משניים. הגמרא מתארת זאת מדהים:

3. חגיגה טז, א: ששה דברים בבני אדם - שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבהמה. שלשה כמלאכי השרת: יש להם דעת כמלאכי השרת, מהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת. שלשה כבהמה: אוכלין ושותין כבהמה, פרין ורבין כבהמה ומוציאין רעי כבהמה.

האדם הוא יצור כפול: הוא שילוב של בהמה ואלוקים. הוא יצור ביניים בין התחתונים והעליונים. מצד אחד, יש בו שלושה חלקים כבהמה. הוא אוכל ושותה, פרה ורבה ומוציא רעי כבהמה. כלומר, הוא בעיקר עסוק בעצמו, בהתקיימות ובהתרבות. אין בבהמה שום דבר רע, אבל היא אינה יודעת שיש משהו מעבר לה. הבהמה צועדת על ארבע ומביטה למטה, אבל מעולם לא הרימה את ראשה לשמים. היא לא יודעת שיש משהו נעלה ממנה.

אבל האדם הוא גם מלאך. יש בנו קומה נוספת: היכולת להידמות למלאכי השרת. הגמרא מציינת שאנו היצורים היחידים בטבע שצועדים זקופים ויש בנו דעת. שני היתרונות המהפכניים הללו מאפשרים לנו לחיות לשם משהו, לשם מטרה. לשכלל את האכילה והשתייה והפריה ורבייה למכשיר לשם שמים, כדי להנכיח את מציאות ה' בעולם.

כל עוד לא נחנך את עצמנו, שני הכוחות הללו יתנגשו ביניהם. יצר הקיום וההתרבות הבהמי דואג לעצמו ורגיש לקיומו: למרחב ולהתפשטות שלו. הוא רוצה להיות נוכח, דומיננטי, נהנה ומתענג. הוא אינו מבקש להתמסר לא לצדדים ולא לעליונים ועלול לכבוש גם את החלק הרוחני שבנו.

למה הדבר דומה? הבעש"ט הקדוש הורה פעם לתלמידיו להניח ידיהם איש על רעהו ולעצום את העיניים. לפתע ראו מחזה מוזר: שור לבוש בבגדי חסיד. עמד שם שור שמן וגדול כשהוא עטור שטריימל על ראשו וקפוטת של שבת על גופו. הבעש"ט הסביר כי זאת תמונת המחשה של חסיד, שבליל שבת אכל את הבשר בתאוה כזו, עד שלא היה זה אדם שאכל שור, אלא שור לבוש בבגדי אדם. היסוד הבהמי בו התגבר כל כך, עד שהפך להיות מרכז העניין, שור לבוש בבגדי שבת.

מצוות הקורבנות סוללת דרך אחרת: רוצים להתקרב לשמים? תקריבו את הבהמה על אש המזבח. כלומר, תמעיטו את היצר האנוכי, הבודד והחומרי, זה שלוהט לדבוק בגשם ולחסל את מי שמתנגד לו, ותנו ביטוי משמעותי ליצר השני – האלוקי, הרוחני והמאוחד שרואה את העולם כחלק מאחדותו של ה'. במקום שור לבוש בבגדי חסיד, נהיה חסיד שמרומם את השור ומלמד אותו טעם בקדושה.

הקורבנות הם לא הקטנה, הם הדרך לחצות את הפער בין הגשם לרוח. ההקרבה שממעיתה את החלק האנוכי, פותחת את הדרך להרגשה אלוקית עמוקה ונשגבה. בהערה² הובא סיפור ענק.

יסוד הרעיון נמצא בדברי הרמב"ן, שפותח הבנה חדשה בסוד הקורבנות: הקרבת הבהמה היא השראה לטיפול בעצמי. כשאדם שוחט את הבהמה ומעלה את חלקיה הפנימיים על המזבח, הוא תופש בזעזוע את הנדרש ממנו: המעטת ההתלהבות שלו בענייני העולם ועשיית פתח לקדושה.

ספר החינוך מחדד יותר: הבהמה היא לא רק משל לאדם, אלא היא האדם עצמו. מעשה הקורבנות הוא סיפור עלינו. הוא פנייה רגשית מזעזעת לתוך הלב מה לעשות עם הבהמה שלנו. ולכן מה שנעשה בה – צריך לעשות בבהמה שבתוכו. (בהערה³ הובאה העשרה חשובה).

ספר החינוך צה: עוד יש התעוררות בקרבן, מצד הדמיון [בין האדם והבהמה] ... רק שבזה ניתן שכל ובזה לא, ובהיות האדם יוצא מגדר השכל בעת החטא, יש לו לדעת שנכנס בגדר הבהמות... וכעין זה מצאתי לרמב"ן (א,ט) שכתב ... וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, וכרעים כנגד ידיו ורגליו העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו - כדי שיחשוב אדם כי חטא לאלוקים בגופו ובנפשו וראוי לו שיישפך דמו וישרף גופו, לולי חסד הבורא שלקח ממנו תמורה.

בהערה⁴ הובאה התייחסות לשאלה שתעלה בוודאי ברוח ההומניזם של ימינו.

² שמעתי ממגיד ירושלמי שסיפר על קרובי משפחה שלו: בני זוג בירושלים היו נשואים במשך שנים ארוכות ולא זכו לחבוק ילד. הבעל לא היה מבוסס כלכלית, אבל החליט להשקיע בסגולה חשובה: מקובל בקהילות ישראל כי קריאת "מפטיר חנה" בבוקרו הראשון של ראש השנה היא סגולה להיפקד בילדים. המפטיר מספר את נס פקידתה של חנה, שזכתה לילדים אחרי היותה עקרה 19 שנים עד שעלתה למשכן שילה והתפללה על עצמה וזכתה ללידת שמואל הנביא. אותו יהודי החליט לקנות את המפטיר בכל מחיר ואולי ירחם. תהליך ההתמחרות היה קולני וממושך, אבל הוא התעקש וזכה. בעיני רוחו ראה את הנס קורה, אבל לפתע התהפך הכול: באמצע קריאת התורה, ניגש אחד המתפללים וביקש טובה. לו ולאחיו יש היום יארציט לאביהם ושניהם קנו עליות, הבעיה היא שהם קנו עליות רצופות: הוא קנה את העלייה השביעית ואחיו קנה את העלייה השישית, ואולם מקובל שלא להעלות לתורה שני אחים בזה אחר זה (משום עין הרע). לפיכך ביקש האיש להחליף עמו את הכיבוד: קונה המפטיר יקדים ויעלה לעלייה השביעית ואילו הוא יעלה במקומו למפטיר. הקונה חש שחבר עליו עולמו: כמה ציפה למפטיר הזה? כמה ניסיונות ואכזבות עליו לעבור? אבל ההתלבטות נמשכה חצי שנייה והוא הרים את הראש והסכים.

אותו מתפלל עלה לקרוא את המפטיר ורעש עצום עלה בבית הכנסת. כיצד העז לגזול מיהודי אומלל וחשוך-בנים את הסגולה שכה ציפה לה? אחרי שירד מקריאת המפטיר הבין את אשר עולל ולא ידע את נפשו. הוא ניגש אל הקונה וביקש מחילה בלב שבור. אבל הוא חייך וענה: "האמן לי שמחלתי לך בלב שלם. אין בי כל כעס עליך. תשמע, אשתי ואני ניסינו כבר את כל הסגולות האפשריות, שפכנו את ליבנו בקבר רחל ובכותל המערבי, התפללנו על ציונו של התנא רבי יונתן בן עוזיאל בעמוקה ובמערות המכפלה, אבל רק סגולה אחת לא ניסינו: לוותר. מי יודע אולי הסגולה הזו תושיע אותנו".

חלפה שנה ואותו אדם חשוך-בנים נכנס לבית הכנסת. הוא שלקח ממנו את המפטיר אמר: "כל השנה סחבתי את העוול והיום אתקן. סיכמתי עם הגבאי שאני קונה היום את מפטיר חנה ומכבד אותך לקרוא". - "אין צורך", השיב האיש בחיור, "לפני חודשיים נולדו לי תאומים..."

³ בכך נבין דבר גדול: כשיצחק שוכב על המזבח לעקדה והמלאך עוצר את אברהם מלהניף את הסכין, רואה פתאום אברהם איל נאחז בסבך והוא מוריד את יצחק מהמזבח ומקריב את האיל "תחת בנו". אבל מה הקשר בין האיל ובין הילד? איך הקרבת בעל חי הופכת להיות תחליף להקרבת הילד עצמו?

יתירה מכך: בעקבות הקרבת האיל, הפך יצחק עצמו להיות "עולה קדושה", שאסור ביציאה מהארץ, כמו קרבן שעלה על המזבח. אבל יצחק מעולם לא נשחט? הוא רק הוכן לשחיטה? עוד יותר לא ברור: הגמרא בזבחים (סב,א) מבררת מהיכן ידעו אנשי בית ראשון היכן למקם את המזבח? ועונה באחד התירועים: "ראו אפרו של יצחק צבור באותו מקום". היינו שאפר האיל שעלה על העצים לעולה נותר באותו מקום. והתמיהה גדולה: איך ראו "אפרו של יצחק" והרי יצחק מעולם לא נשחט? היה זה רק האיל תמורתו?

לפי התפיסה החסידיית מובנים הדברים היטב: הבהמה היא אנחנו, הקרבת הבהמה היא סמל להעלאת החלק הקיומי והנמוך שבנו - ולכן העלאת הבהמה במקום יצחק, חשובה כהעלאת יצחק עצמו.

⁴ למה הבהמה צריכה לשלם על חטאי האדם? הארכנו בעבר ונזכיר בקצרה: ה' קבע מנגנון מסודר בבריאה, לפיו כל פרט ניזון מפרט שתחתיו: האדם אוכל את בעלי החיים הנמוכים ממנו, בעלי החיים [אלו המותרים ליהודים באכילה] אוכלים את הצומח הנמוך מהם, והצומח אוכל את המים והאדמה הנמוכים ממנו. אפשר לאהוב זאת ואפשר שלא, אבל זאת עובדה שכך ברא הבורא את עולמו. ואם נאמר שאסור לאדם לאכול בעלי חיים, באותה מידה אסור לבעלי החיים לאכול צומח, ולצומח לכלות את המים הזורמים תחתיהם. אבל ממה יתקיימו? כך שלא אנחנו קובעים מה מוסרי, אלא בורא העולם יצר זאת כפירמית מזון מוכרחת.

אבל הרמב"ן לא ממציא כלום, פירושו מפורש ממש בתורה. התורה מכניסה את כל המסר הזה במילה אחת או יותר מדויק: בשינוי המיקום של מילה אחת.

ויקרא א,ב: דבר אל בני ישראל ... אדם כי יקריב מכם קרבן לה', מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן.

וכל אחד שואל: ראשית, למה בכלל הובאה המילה "מכם" בפסוק? ובעיקר: היה צריך להיות כתוב 'אדם מכם כי יקריב' ולא "אדם כי יקריב מכם קרבן"?

במיוחד שצורת הכתיבה הזו עלולה ליצור טעות חמורה ח"ו, כאילו הקרבן בא "מכם" – מהאדם, כפי שנהגו הגויים להעלות אדם עצמו על המזבח. והרי זה נגד כל משמעות המצווה שנועדה להטמיע צורת כפרה חדשה, לפיה עולה הבהמה על המזבח במקום האדם?

מאמר באתי לגני תשי אות ב: יוקשה דהיה לו לומר 'אדם מכם כי יקריב קרבן'? אלא כך פירושו: 'אדם כי יקריב' – כאשר בא אדם להתקרב לאלוקות, הנה 'מכם קרבן להוי' – מכם ממש, וממשיכה התורה: 'מן הבהמה', היינו מהבהמה שבלבו של אדם, שהוא הנפש הבהמית.

בכך מובנת השאלה: מדוע היו נביאים שדיברו בחריפות בגנות ההקרבה? בכך באו לבטא שאט נפש מאלו שמתמקדים בהקרבת הבהמה הפיזית ונשארים בהמות בעצמם. כנגד אלו שמביאים בהמה, אבל לא "מכם", לא מהבהמה שבלב והופכים את האמצעי וההשראה לעיקר העניין.

קעת מובן מדוע המזבח בוכה על זוג שמתגרש: כואב לו שפוחדים להקריב. חורה לו רצח האופי שנעשה למילה "קרבן", כאילו מדובר בחולשה, בעוד שהאמת היא, שאיננו קטנים אלא גדלים. אנחנו סוגרים את הפה לרגע, אבל נפתחים לקשר נצחי שהוא נעלה פי כמה מכל אחד בפני עצמו.

ג. מה אומרת מצוות ההקרבה הלכה למעשה? נתחיל בין האדם לאלוקיו:

4. מאמר 'אדם כי יקריב' בתחילת הספר לקוטי תורה: 'מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן' ... יש מי שהוא בחינת בקר, כמו שור נגח, והיינו שהוא כעסן ורתחן בטבעו. ויש מי שאינו רתחן בטבעו וחלק הרע שבו הוא היותו בעל תאוה, והוא שנפשו הבהמית היא מבחינת צאן שאינם נגחנים, אדרבה קולם ברחמנות, אלא שהם בעלי תאוות - כל אלה צריך לאכפיא (לכוף ולהמעיט הכעס והתאוה).

ובמילותיו הנפלאות של האדמו"ר הקודם:

הרבי הרי"ץ: הרי התורה היא לימוד בהיר כיצד ללכת בדרכים היפות - גם בחי" הרוח וגם בחי" המשפחה והחברה – וכיצד בא יהודי לעבור עבירה? אלא הצעד הראשון הוא דרך הדברים המותרים. היצר מפתה את האדם לוותר בכל דבר מותר, במאכל, במשתה ובכל דברי תענוג, עד שהאדם הופך להיות מופרע ומתדרדר ח"ו לחיים גופניים-בהמיים. 'המלאך המוות' של הנברא היפה ביותר – האדם – הוא הוויתור לעצמו בכל מה שמותר. חיפוש התענוג בגשמיות ובחיים גופניים.

תורת החסידות מוצאת משמעות מרהיבה: **קונטרס ומעין לאדמו"ר הרש"ב מאמר א: "כל דבר בעולם נברא לצורך איזה תכלית והתכלית היא כשעולה למעלה ממדרגת עצמו. תכלית הצומח הוא כשנכלל בחי, ותכלית החי הוא כשנכלל במדבר, ותכלית המדבר הוא כשרוחו עולה למעלה ונכלל במדרגה הרוחנית שלמעלה ממנה, כמו בעסק התורה שמעיין להבין הדברים, הרי הוא מתייחד עם חכמתו ורצונו יתברך של הקב"ה בייחוד עצום".** התכלית של העולם במילה אחת היא: **"שדרוג"**. היעד של כל נברא הוא לפרוץ את המקום שלו ולעלות אל הרמה שמעליו, וכאשר עושה זאת, הוא נעשה חלק מהדרגה העליונה. למשל, כאשר המים מזינים את הצומח, הם מפסיקים להיות מים דוממים, אלא נעשים חלק ממחותו של הצומח שגדל ומתפתח לאורך ולרוחב. וכאשר הצומח מזין את בעל החיים, הוא יוצא ממדרגת עשב והופך להיות חלק מנפשו ורוחו של בעל החיים המשוטט להנאתו, ובוודאי כאשר בשר בעל החיים מזין את האדם, הוא נעשה 'אויס בהמה' והופך להיות בסיס לכל היצירה והתרבות של האדם.

לכן, אכילת הבשר איננה פוגעת בבהמה, אלא מגשימה את היעוד לשמו נבראה. [עם זאת, כמובן שיש לעשות זאת עם מינימום אכזריות, ולכן התורה מצווה את השחיטה, שהיא מעשה ההמתה הכי פחות כואב. ובעיקר, יש לאכול מתוך כוונה להחכים וללמוד, ולא סתם מתוך תאוה. כי אחרת, במה האדם יותר טוב מהבהמה].

נמשיך בין האדם ואשתו, כדי שלא יבכה עלינו המזבח: הקרבה היא פיתוח מסוגלות זוגית. **לראות את האחר ולתת לו ערך**. להיענות לו ולהעניק לו את מה שהכי חשוב לו לקבל.

כל כך הרבה נכתב על השאלה "מהי אהבה"? מה קושר בין שני אנשים וגורם להם לוותר על הפרטיות המקודשת שלהם? האמת היא שזה מאוד אנוכי: האהבה היא ההרגשה שאני אוכל להיות שלם ומוצלח יותר עם הזולת. אדם אוהב את מי שהוא חושב שעמו הוא יוכל להיות גדול יותר.

כך כותב המהר"ל (נתיבות עולם ב אהבת ה' א): בכל מקום שהדבר מתאווה אל דבר שהוא הפכו, הדבר הזה כדי שיושלם באותו הדבר ומכיון שיושלם בו נעשה עמו דבר אחד ומצד זה האהבה.

החווה האמתי שנחתם בין בני הזוג הוא להקים מקום בו כל אחד יהיה גדול ושלם מכפי שהוא בפני עצמו. זה לא סיכום לכבס ולבשל אחד עבור השני, אלא לגדל ולהשלים איש את רעהו. וכאן מתרחשת ההתפרקות: נישואים מתפרקים כשהחווה מופר. כשאחד מרגיש שהוא אינו גדול בבית שלו, שהוא הפך להיות קטן יותר בעולמו של זולתו.

האדמו"ר הצמח צדק מפרש פירוש עצום על המושג "עונה". התורה מטילה על הגבר שלוש חובות כלפי אשתו: לספק מזונותיה, לקנות לה בגדים ותכשיטים ויחסי אישות. החובה האחרונה נקראת "עונה", משום שחובת האישות תלויה "בעונות מוסכמות" ובזמנים ידועים.

אבל הצמח צדק כותב הסבר מרומם: **אור התורה שמות ד א'שיד: עונתה מלשון 'יעננו ביום קראנו', 'והיה ביום ההוא אענה נאום ה'.** "עונה" מלשון "היענות", כי עיקר חובת הבעל היא להיות עבורה. בהערה⁵ הובאה הרחבה מעניינת.

נסיים עם פרפרת נפלאה: החכם מכל האדם סיכם את התובנה שלו על זוגיות בשני משפטים הפוכים. בספר משלי אמר: "מצא אישה – מצא טוב". נישואים הם הטוב המושלם. מאז המצאת הנורה החשמלית לא היה טוב כזה... בספר קהלת כתב: "ומוצא אני מר ממוות את האישה". המוות עדיף.

ובכן, כיצד החכם מכל האדם יכול להציג שתי תפיסות קוטביות?

השאלה יותר מסובכת. הגמרא מספרת (ברכות ח,א) כי בארץ ישראל היה מנהג: כאשר אדם נשא אישה, היו שואלים אותו "מצא או מוצא"? היינו האם התקיים בו 'מצא אישה מצא טוב' או חלילה 'ומוצא אני מר ממוות'. וזה תמוה: וכי רוצים להרוס את שמחת החתן ברגע השיא של חייו?!

אלא זו לא שאלה, אלא הכוונה והבהרה. ברגעי הבניין בהם מקימים החתן והכלה את חייהם החדשים, אומרים להם: דעו שאפשר לחוות חיי נישואים כמו "מצא" וכמו "מוצא".

זה יכול להיות "מצא אישה": אדם שידע שיש עוד מישהי בבית. הוא לא התחתן עם עצמו, אלא עם אישה שעומדת בזכות עצמה והוא מתמסר לטובתה. לפעמים זה קל ולפעמים פחות, אבל הוא זוכר את התחייבותו להעמידה במרכז חייו. במקרה הזה – "מצא טוב". שכן "ככל שנותנים יותר – מקבלים יותר". בהתחלה הוא משמח אותה ואחר כך הם שמחים יחד.

⁵ היום זה מדעי: ד"ר ג'ון מרדכי גוטמן הוא יהודי תלמיד חכם מארצות הברית, שנחשב לאחד מחוקרי הזוגיות החשובים בעולם. השאלה שמעסיקה אותו כבר ארבעים שנה היא: מה הגורם החשוב לשרידות קשר? ממרום ניסיונו, הוא יכול לשבת עם זוג לפגישה קצרה ולהעריך את הסיכויים שלהם לשרוד עוד שלוש שנים. מקורביו אומרים שההצלחה שלו עומדת על יותר מתשעים אחוזים.

במחקר שנערך בשנת 1990, גוטמן אסף 130 זוגות טריים למקום שנראה כמו אתר חופש ובילוי וצפה בהם בזמן שעשו את מה שזוגות עושים בחופשה: בישול, ניקיון, האזנה למוזיקה, אכילה ושיחות. גוטמן זיהה תגלית מכרעת שמגלה מדוע מערכות יחסים משגשגות ואחרות נחרבות.

לאורכו של היום היו הזוגות שולחים "בקשות חיבור" זה לזה. נניח שהבעל חובב ציפורים והבחין פתאום בחוחית (ציפור שיר קטנה) מעופפת בחצר. הוא אמר לאשתו: "תראי את הציפור היפהפייה הזו בחצר". הוא ביקש סימן להתעניינות או תמיכה מצידה. גוטמן גילה שהתגובה של האישה לבקשה הפשוטה הזו סיפרה את כל הסיפור. היא חשפה את התשובה לשאלה, האם האישה חושבת שהצעותיו של הבעל הן חשובות מספיק כדי להגיב ולהיכנס לשיחה? אלו שהפנו את ראשם 9 מתוך 10 פעמים היו יחד גם אחרי יותר משש שנים. אלו שהפנו פחות שרדו פחות. כי הסיפור הגדול של הנישואים הוא כדברי הצמח צדק: המסוגלות להיענות לזולת.

השני הוא "מוצא אני", הוא התחתן כדי למלא את עצמו, כדי למצוא מישהי שתדאג לו לאחר שלא ימא שלו נמאס לריב אתו... היא תמשוך לכיוונה והוא ימשוך לכיוונו והבלגן יהפוך ח"ו "מר ממוות".

ולסיום: צדיק אחד יצא ליער וראה איכרים חוטבים עצים ומסדרים אותם זה לצד זה. הוא הבחין כי אצל רוב האיכרים, העצים אינם שוכבים צמודים ממש ורק אצל אחד, העצים היו הדוקים.

האיכר הסביר: מגזעי העצים יוצאים בליטות ושפיצים ומונעים להצמיד אותם זה לזה. כל האיכרים משייפים ומיישרים את הבליטות ומניחים את העצים זה לצד זה, אבל כיון שהשיוף אינו מלא והעץ לא נעשה חלק לגמרי - הגזעים מתנגשים זה בזה.

השיטה שלי שונה: כשאני רואה בליטה בגזע, אני עושה בקע בגזע הנגדי וכך הוא נכנס לתוכו לחלוטין. הבקע מתעלה מעל ההתנגשות ביניהם וממזגם לגמרי.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב